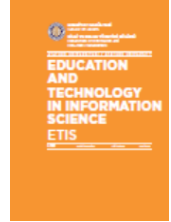

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

DERLEME MAKALE / LITERATURE REVIEW

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş Tarihi / Received: 15.05.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2023

Hakemli Yazılar / Refereed Papers

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Karaağaç, H. G. Ve Alikılıç, D. (2023). Çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik kavramı. *Education and Technology in Information Science*, 1(1), 58-66.

Çocuk Edebiyatı ve Çocuğa Görelilik Kavramı

Children's Literature and the Concept of Child Relativity

H. Gizem KARAAĞAÇ^{1,*} , Dündar ALIKILIÇ²

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, husnagizemkaraagac@gmail.com

2 Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, alikilic@atauni.edu.tr

*Sorumlu yazar (Corresponding): H. Gizem KARAAĞAÇ

Öz

Bebeklik dönemi ile başlayarak tüm dönemleri kapsayan okuma eylemi, insan yaşamının en önemli parçasıdır. Bireyin doğumu ile başlayan gelişim evreleri yaş gruplarına göre gelişim göstermektedir. 0-2 yaş grubu bebeklik, 3-6 yaş grubu erken çocukluk, 7-11 yaş grubu son çocukluk, 12-18 yaş grubu ise ergenlik dönemi olarak kabul edilmektedir. Erken çocukluk dönemiyle başlayan fiziksel ve motor gelişim evresi, bilişsel gelişim evresi, dil gelişim evresi, ruhsal ve sosyal-ahlâki gelişim evrelerine çocuk edebiyatının etkisi son derece önemlidir. Bu doğrultuda çalışmada çocuğa görelilik kavramı ile ilgili literatür dikkate alınarak, seçilecek çocuk edebiyatı ürünlerinin iç yapı ve dış yapı özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın özellikle çocuk ve okul kütüphanecilerine, ebeveynlere ve eğitimcilere katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk; çocuk edebiyatı; çocuğa görelilik kavramı; çocuk edebiyatı dış yapı unsurları; çocuk edebiyatı iç yapı unsurları.

Abstract

The act of reading, which covers all periods, starting with infancy, is the most important part of human life. The developmental stages that begin with the birth of the individual show development according to age groups. The 0-2 age group is considered as infancy, the 3-6 age group as early childhood, the 7-11 age group as final childhood, and the 12-18 age group as adolescence. The effect of children's literature on the physical and motor development phase, cognitive development phase, language development phase, spiritual and social-moral development phases that start with early childhood is extremely important. In this direction, it is aimed to examine the internal structure and external structure characteristics of the children's literature products to be selected, taking into account the literature on the concept of child-appropriateness. In this context, this study is expected to contribute especially to child and school librarians, parents and educators.

Keywords: Child; children's literature; child-friendly concept; children's literature external structure elements; children's literature internal structure elements.

Dergi İletişim / Journal Communication

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

Giriş

Okuma eylemi insan yaşamının en önemli parçasıdır. Okuma, bir birey olarak insanın “kendi farkındalığını” duyumsatan ve “kendini gerçekleştirme” adına yapabileceklerini hissettiren özel bir eylem olduğundan dolayı yaşam boyu devam etmektedir (Ayyıldız vd., 2006). Çocukluk döneminde başlayan okuma eylemi, çocuğun kendini daha iyi ve doğru bir biçimde ifade edebilmesine yardım ederek, çocuğun yeteneklerinin, soyut düşüncelerinin, hayal gücünün, zihinsel ve motor becerilerinin gelişmesini desteklemektedir (Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007).

Literatür doğrultusunda çocuk, çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik unsurlarına bakıldığında bireyin hayatında önemli bir yer edindiği görülmektedir (Sever, 2007). Erken çocukluk dönemiyle başlayan okuma eylemi; bireyin fiziksel, zihinsel, psikolojik gelişimine yardımcı olmaktadır (Arslan ve Kargin, 2021). Bu gelişim evrelerinin sağlanmasında çocuk edebiyatı ürünlerinin önemini vurgulamak gerekir (Hakkoymaz, 2022). Çocuk edebiyatı ürünleriyle gelişimini tamamlayan bireylerde gelişim evrelerinin daha sağlıklı gerçekleşeceği ön görülmektedir (Hakkoymaz ve Tanju Aslışen, 2022).

Bu çalışmada, çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı ürünlerinin seçiminde çocuğa görelilik kavramının ön plana çıkarılması amaçlanmaktadır. Bireyin erken çocukluk döneminde tanışacağı edebiyat ürünlerinin, çocuk ve okul kütüphanecileri ve aileler tarafından seçimi ve seçim kriterlerinin belirlenmesi ve bu kriterler ışığında doğru ürünlerle bireyin tanıştırılması hedeflenmektedir. Bu amaca bağlı olarak çalışmada, çocuk gelişim evreleri, çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik ilkesi ele alınmıştır.

Çocuk ve Çocuk Gelişim Evreleri

Çocuk sözcüğü, bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde olan kişi olarak çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022a). Literatürde tanımlanan çocuk sözcüğü; bireyin ilk doğduğu bebeklik döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar uzanan tüm gelişim sürelerini kapsamaktadır (Çolaklar, 2019; Taşcı, 2019). Bireylerde, bebeklik döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar uzanan sürede bir takım gelişim evreleri görülmekte ve yaş gruplarına göre şekil almaktadır. Yaş gruplarına bakıldığında 0-2 yaş bebeklik dönemi, 3-6 yaş erken çocukluk dönemi, 7-11 yaş son çocukluk dönemi ve 12-18 yaş ergenlik dönemi olarak gruplanmıştır (Topal¹, 2008). Bu gelişim evreleri yalnızca fiziksel olarak büyüme değil aynı zamanda bireyde gelişen fiziksel gelişim, bilişsel gelişim, dilsel gelişim, psikolojik gelişim ve sosyal ve ahlâksal gelişim evrelerini kapsamaktadır. Bireyin bebeklik döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar devam eden beş gelişim evresi vardır (Topal, 2008). Bu evreler:

Fiziksel Gelişim Evresi

Bebeklik döneminden başlayarak ergenliğe kadar en çok gözle görülen evre, fiziksel gelişim evresidir. Bireyler bu dönemde fiziksel yapılarında değişiklik yaşamaktadır. 0-18 yaşlarda boy ve kilo hızlı şekilde artarak çocuk 4 yaşındayken doğuştaki boyunun iki katı kadar uzunluğa sahip olurken; 6 yaşında doğuştaki ağırlığının altı katına ulaşabilmektedir (Ulusoy vd., 2007).

¹ “Çocuk Gelişim Dönemi ve Özellikleri” başlıklı makalenin tüm hakları yazarı Psk. Dnş. Abdullah Topal’a aittir ve makale, yazarı tarafından TavsiyeEdiyorum.com kütüphanesinden yayınlanmıştır.

Bilişsel Gelişim Evresi

Fiziksel ve motor gelişim ile birlikte çocuktaki bilişsel gelişim de ilerleme göstermektedir. Bilişsel gelişim; çocuğun zihinsel becerilerinde ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişiklik anlamına gelmektedir (Sever, 2007). Piaget'den aktaran Erden ve Akman'a göre (2002) bilişsel gelişim dört ana başlıktan oluşmaktadır: Duyu-motor dönem (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-12 yaş) ve soyut işlemler dönemi (12-18 yaş). Bu dönemler farklı araştırmacılar tarafından farklı yaş aralıklarında gösterilebilmektedir. Yeni doğmuş bebekler dışarıdan gelen uyarıcılara yalnızca temel reflekslerle tepki verirken iki aylıktan sonra istemli olarak da tepki vermeye başlarlar (Erden ve Akman, 2002). Çocuğun bilişsel gelişiminin devam ettiği duyu motor döneminde (0-2 yaş dönemi) en önemli beceri ise nesnelerin devamlılığı/sürekliliği ilkesinin kazanılmasıdır. Nesnenin devamlılığı, nesnenin uzayda yer tutan varlıklar olduklarına, algı alanı dışında olduklarında bile var olmayı sürdürdüklerine ilişkin bilgi olarak açıklanmaktadır (Piaget'den aktaran Ulusoy vd., 2007).

Bilişsel gelişim ile kazanılan işlem öncesi dönem çocuğun okula hazırlanmadaki en değerli zaman dilimlerinden biridir. Bu dönemdeki çocuklarda benmerkezcilik (kendi görüşleri dışındaki görüşlerin varlığını anlayamama, tek görüşün kendi düşünceleri olduğuna inanma), kalıp yargılarda bulunma (Erden ve Akman, 2002, s. 65), korunum ilkesini (nesnenin uzayda farklı şekillerde yerleştirilmesinin etkisi altında kalmadan o nesnenin aynı kaldığını kavrayabilme) ve tersine çevrilemezlik ilkesini (nesnenin eski haline dönebilmesi) kazanamamışlardır (Ulusoy vd., 2007, s. 85).

Dil Gelişim Evresi

Çocuğun kendini ve isteklerini ifade edebilmesi açısından dili düzgün bir şekilde kullanması gerekmektedir. Dil gelişimi diğer gelişim alanlarına göre çok hızlı gelişmektedir ve dil edinimi doğumdan itibaren başlamaktadır ve sürekli olarak gelişmektedir (Taşcı, 2019, s. 16). Tüm kültürlerde bir yaş civarında çocuklar ilk kelimelerini söylerken; dört yaşında karmaşık cümleler kurmaya başlamakta ve altı yaşına geldiklerinde yetişkinlere benzer bir dil kullanmaya başlamaktadır (Ulusoy vd., 2007, s. 92). Gander ve Gardiner'den aktaran Ulusoy vd. (2007, s. 95) cıvıldaama döneminde önce evrensel dil kullanılarak çocukların benzer sesler çıkardıklarından bahsederken, bu dönemin sonlarında ise kültüründe konuşulan dile uygun olan sesleri kullandıklarını (ba-ba-ba, de-de-de) belirtmektedirler. Tek sözcük döneminde çocuklar ses tonları ve davranışlarındaki farklılıklarla tek bir kelime ile duygu ve düşüncelerini anlatabilmektedir (Erden ve Akman, 2002, s. 78). Örneğin bir kelimeye farklı ses tonlarıyla farklı anlamlar kazandırabilmektedirler. Uzun cümle döneminde çocuklar arasında görülen bireysel farklılıklar net şekilde görülmektedir. Bazı çocuklar daha hızlı gelişim gösterirken bazıları daha yavaş gelişim gösterebilmektedirler (Ulusoy vd., 2007, s. 96).

Psikolojik Gelişim Evresi

Psikolojik gelişim bebeklik yıllarında başlayan ve yaşam boyu devam eden ve yaşamın her anında kişinin ihtiyaç duyduğu gelişim türüdür. Ulusoy vd. (2007, s. 168) duygusal gelişimin olgunlaşmanın ve öğrenmenin bir sonucu olduğunu belirterek duygusal ve bilişsel gelişimin çocukluğun ilk yılları (0-2 yaş arasında) için yakın bir ilişki içinde olduğundan, iyi bir duygusal ortamda yetişen çocuğun bilişsel gelişimini daha iyi tamamladığından bahsetmektedir.

Yeni doğan bebeklerin ilk gösterdikleri tepkilerden biri de gülümsemektir ve ilk birkaç ay çocuklar gülmeyi refleks olarak yapmaktadırlar. Çocukların yaşları büyüdükçe ve dil gelişimleri tamamlanmaya başladıkça, isteklerini ve duygularını daha açık bir şekilde dışa vurabilir, karşılıklı iletişime geçerek sosyal iletişimlerini de güçlendirebilirler (Topal, 2008).

Sosyal ve Ahlâksal Gelişim Evresi

Toplumda insanların düzen içinde yaşamaları gerekmektedir ve bu düzeni sağlayan yapı taşlarından birinin ahlâk anlayışı olduğu söylenebilir. TDK'ye 'na göre ahlâk; “bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları” olarak tanımlanmaktadır (2022b). Bebeklerin ilk sosyal çevresini anne ve babası oluşturmaktadır ve zaman geçtikçe çevresinde yeni kişileri ve yerleri keşfederek sosyal gelişimlerini tamamlamaya çalışmaktadırlar. Çocuklarda sosyal gelişim, aile içinde başlamakta, yakın çevresiyle ve arkadaş çevresiyle devam etmektedir (Sever, 2007, s. 54). Sosyal çevresi gelişen çocuğun ileriki dönemlerde toplumla olan ilişkilerinde daha sağlıklı bir iletişim sağlayabilecekleri beklenmektedir (Samancı ve Uçan, 2017).

Çocuk Edebiyatı

Şüphesiz ki edebiyat insan yaşamının vazgeçilmez parçalarından biridir. Günümüzde edebiyatın bir parçasını da çocuk edebiyatının oluşturduğu bilinmektedir. Çocuk edebiyatının kendine özgü bir yayıncılık anlayışı bulunmaktadır. Çocuk kitabı yayıncılığının, bir yönüyle edebiyat yayıncılığı bir yönüyle de eğitim yayıncılığı ile kesiştiği belirtilmektedir. Bu sebeple çocuk kitaplarında, hitap ettikleri kitle açısından eğitim ve pedagoji bilimlerinin verileri dikkate alınırken bir yandan da edebi bir eser ortaya konulmasından dolayı edebiyat ve sanattan da uzak kalınmaması gerektiğini belirtilmektedir (Yiğitbaşı, 2018, s. 24).

Çocuk edebiyatını, çocuk yayıncılığının bir alt alanı olarak tanımlayan Yiğitbaşı (2018, s. 24-25), çocuk edebiyatından çocukların eğitim öğretim sürecine yardımcı olmasını değil de çocuklara okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmak, yaratıcı düşüncüyü geliştirme, estetik, sanat ve dil bilincini oluşturma gibi işlevleri yerine getirebilecek masal, tekerleme, şiir, öykü ve roman gibi edebi eserlerin anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Sever'e göre (2007, s. 8) çocuk edebiyatı çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine seslenen sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsamaktadır.

Çocuk edebiyatında en çok dikkat çeken kavramlardan biri de çocuğa görelilik kavramıdır. Çocuğa görelilik “çocuklar için yazılan edebiyat eserlerinin çocuğun fiziksel, bilişsel (zihinsel), ruhsal, sosyal/ahlâksal ve dil gelişim evrelerine ve çocuk edebiyatının iç ve dış yapı özelliklerine uygun olması.” demektir (Yılmaz, 2021, s. 2). Yapılan tanım ışığında bir eserin çocuğa göre olması demek çocuğun hem gelişim evrelerine uygun olması hem de çocuk edebiyatına uygun olması demektir. Şayet bu ölçütlerden herhangi birine uygun olmazsa çocuk kitabı kavrayamaz, muhtemelen de bir daha kitap okumaya devam etmez. Halbuki çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır (Körükçü, 2012, s. 244).

Çocuk Edebiyatı Unsurlarında Çocuğa Görelilik İlkesi

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dikkat edilmesi gereken birtakım unsurlar vardır. Bu unsurlar çocukların kitap okurken eğlenme, öğrenme, keşfetme gibi zihinsel, dilsel ve psikolojik becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Hakkoymaz ve Tanju Aslışen, 2022). Çocuğa görelilik ilkesi ile çocuk edebiyatındaki ürünler; çocuğun gelişim evresine uygun, içerik ve dil olarak çocuğun yaş grubuna uygun olmalı, ürünün içeriği çocuk gerçekliğine uygun olmalı ve resimleme, renk, ahenk ile estetik bilinci geliştirebilmelidir (Güleryüz, 2003). Bu bağlamda çocuk edebiyatı üreticilerinin, çocuk ve okul kütüphanecilerinin ve ebeveynlerin kitap seçerken ve önerirken tüm bu unsurların bilincinde olmaları son derece önemlidir (Karaca ve Temizyürek, 2017).

Literatür doğrultusunda çocuğa görelilik kavramı genel hatlarıyla dış yapı ve iç yapı unsurları şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Akaroğlu ve Kuduz, 2022). Bu doğrultuda bu unsurların açıklanmasına şu şekilde yer verilmiştir:

Dış Yapı Unsurları

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dış yapı unsurları kitap, dergi vb. ürünün dış özelliklerini ortaya koymaktadır (Akaroğlu ve Kuduz, 2022). Bu özellikler ürünün boyutu, ağırlığı, resimleri, puntosu, kâğıt özelliği, kapak ve cilt gibi unsurları kapsamaktadır. Çocuk edebiyatı üreticileri yazarken, ebeveynler ise çocukları için uygun ürün seçiminde bu özellikleri dikkate almalıdır (Samur ve Çiftçi, 2019).

Boyut ve Ağırlığı

Çocuk kitaplarının boyutlarının ve ağırlığının çocuğun fiziksel özelliklerine uygun olması beklenmektedir. Çocuk kitaplarının kolay taşınabilir özellikte ve dikdörtgen veya kare biçiminde olması beklenir (Demircan, 2014, s. 14). Kitap boyutlarının tıpkı çocukların oyuncakları gibi çeşitli boyutlarda olmalarının yanı sıra kullanışlı da olmaları gerekmektedir. Kitapların boyutu çocuğun kucak boyunu geçmemeli ve kalınlıkları çocuğun kolay taşıyıp, kitaplığına yerleştirebileceği boyut ve ağırlığa sahip olmalıdırlar (Karatay, 2011, s. 90).

Kâğıt

Çocuk kitaplarında kâğıt rengi ve kâğıdın kalitesi önemli bir unsurdur. Kitaplarda gözü yormayacak mat (sarımtırak) ve mürekkebi dağıtmayacak kalınlıkta kâğıtların kullanılmasına dikkat edilmelidir (Karatay, 2011, s. 91; Güleç ve Gönen, 1997). Özellikle çocuklara hitap eden kitapların çocuklar için bir oyun aracı olmasından dolayı; çizilme, yırtılma, çiğneme, yıkama gibi durumlara maruz kalma ihtimallerine karşı kitapların dayanıklı olması gerektiğinden bahsetmektedir (Gönen vd., 2012). Ayrıca kâğıt kalınlığının çocukların çevirmekte zorlanmayacakları kalınlıkta olması, kâğıt ağırlığının 90 gramdan az olmayıp birinci veya ikinci kalite kâğıt hamurundan yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Karatay, 2011).

Kapak ve Cilt

Çocuğun kitaba yönelmesini sağlayan en temel unsurlardan biri kitap kapağıdır. Bu sebeple kitap kapaklarındaki görsel tasarıma dikkat edilmeli ve kitap kapağı ile kitap içindeki kurguların birbirine uymasına dikkat edilmelidir. Kitap kapağının kalın olması ve uzun süre kullanılmalrı için çeşitli koruyucu jelatinlerle dayanıklılığının artırılması gerekmektedir (Gönen vd., 2012).

Harfler

Bir gözlem yapıldığında çocuğun küçük harfli olan kitapları anlayamadığı ve onlara bu kitapların daha karmaşık geldiği görülmektedir. Çocuk kitaplarında kullanılan harflerin büyüklükleri çocukların gelişim düzeyine göre farklıdır ve harf büyüklükleri 12-36 punto arasında değişebilmektedir (Karatay, 2011, s. 92).

Resimler

Çocuk kitaplarının en önemli özelliklerinden biri olan resimleme, çocuğun kitabı anlamasında ve yorumlamasında hayati önem taşımaktadır. Henüz okuma yazma bilmeyen çocuklar kitaplardaki resimlere bakarak hikâyeyi zihinlerinde canlandırabilmektedirler. Bu sebeple resimler konuya uygun, anlaşılır, ilgi çekici, metni tamamlayan nitelikte olmalıdır (Çolaklar, 2019, s. 150). Ayrıca resimler

çocukların karşılaştıkları ilk sanat yapıtları olarak değerlendirilmelidir ve çocuk kitap çizerlerinin çocuğun dünyasını iyi tanıyan, onun ilgi ve gereksinimlerini iyi bilen sanatçılardan olması gerekmektedir (Gençer, 2021).

Sayfa Düzeni

Bir kitapta resimler ve yazıların sayfada belirli bir ahenk içinde olması beklenmektedir. Sayfa kenarlarında geniş alt-üst, sağ-sol boşluklar bırakılmalı ve satırlar arasında birden fazla boşluk olmalıdır (Demircan, 2014, s. 14). İyi tasarlanmış bir sayfa düzeni, henüz okuma yazma becerisi kazanmamış olan çocukların okuma eylemini bir alışkanlığa dönüştürmesine yardımcı olur. Bu sebeple sayfa kenarı ve satırlar arasındaki boşluğa dikkat edildiği gibi metin ve resmin sayfadaki düzenlerine ve ilgili metin ve resmin aynı sayfada uyum içinde yer almasına da dikkat edilmelidir (Taşcı, 2019, s. 34).

İç Yapı Unsurları

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dış yapı unsurlarının yanı sıra iç yapı unsurlarının da çocuğa görelikte önemi büyüktür. Kitap, dergi, broşür vb. ürünün teması, karakter özellikleri, dil ve anlatım özellikleri iç yapı unsurlarını oluşturmaktadır. Çocuğun okuduğu ya da iletişim kanalları aracılığıyla duyduğu içeriği zihninde olgunlaştırabilmesi ve çocukta olumlu etkiler bırakabilmesi için iç yapı unsurlarına dikkat edilmelidir (Gönen vd., 2012).

Tema

Kitapların iç yapı özelliklerinden olan tema (izlek), yazarın, çizerin kitapta ele aldığı konuyla çocukta uyandırmak istediği etki, onlarla paylaşmak istediği duygu ve düşünce birikimidir. Yazarın çocuklara vereceği bir mesaj olmalı ve yazarın bu mesajların hangileri olması gerektiğine karar vermesi gerekmektedir. Temanın çocukların anlayabileceği basitlikte ve açıklıkta olması, çocuğun bu mesajları almasını kolaylaştırır. Temalar çocuğun ruhsal dünyasına uygun olarak ele alınmalıdır (Tekşan ve Çelenk, 2018).

Konu

Çocuk kitaplarında ele alınan düşünce, olay ya da durum ile tema arasında güçlü bir ilişki olmalıdır; ki bu da tema ile konu arasında bir ilişki olması gerektiğini göstermektedir. Konu çocuğun kendi dünyasında karşılaşacağı olay, durum ve nesnelere oluşmalıdır. Çocuk kitaplarında ele alınan konuların kaynağını sevgiden alması gerekmektedir (Tekşan ve Çelenk, 2018).

Kahramanlar

Kitaplardaki en önemli unsurlardan biri de kahramanlardır. Karakterlerin yaşama bağlılığı, karşılaştığı sorunları çözümedeki yeterliliği, amacına ulaşmada izlediği yöntemlerin niteliği ve bu eylemlerin söz ve davranışlarla somutlanması, çocukların kahraman gibi duymaya, düşünmeye ve hareket etmeye istekli kılmaktadır (Sever, 2007, s. 65). Bu sebeplerle karakterlerin taşıması gereken evrensel ve ahlâki değerlere saygılı olma, iyilik ve doğruluğun savunucusu olma, barış yanlısı olma, çevrenin ve kültürel değerlerin koruyucusu olma ve adil, çalışkan, özverili, yardımsever olma gibi olumlu kişilik özelliklerinin çocuk kitaplarına yansıtılması gerekmektedir (Karatay, 2011, s. 100).

Dil ve Anlatım

Çocuk kitaplarında çocukların dil gelişim özellikleri dikkate alınarak konular işlenmelidir. Çocuk kitaplarında; kullanılan cümlelerin uzunluğu ve sözcüklerin türüne, beş duyuya seslenmesine ve onları

harekete geçirmesine, yazım ve noktalama işaretlerinin doğru kullanımına, sıfat, deyim, ikileme ve pekiştirme gibi anlatıma güzellik katan ifadelere yer verilmesine dikkat etmek gerekmektedir (Aydın vd., 2021).

Plan

Çocuk kitaplarında duygu, düşünce, olaylar veya durumlar belirli bir düzen içinde verilmelidir. Çocuk kitaplarında bu düzene uyulmalı ve gereksiz ayrıntılara yer vererek çocukların zihninde karışıklığa neden olmaktan kaçınılmalıdır (Tekşan ve Çelenk, 2018).

Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Etkileri

Çocuk doğduğu andan itibaren dış dünya ile iletişime geçmektedir ve çocuk edebiyatı ürünleri bu iletişimi sağlıklı hale getirmede çeşitli roller üstlenmektedir. Çocuk edebiyatı, çocuğa görelilik ilkesi ile doğru zamanda doğru kitaplarla buluşan çocukların gelişimlerine çeşitli düzeylerde katkı sağlamaktadır. Çocuk edebiyatı ürünlerinin her yaş grubunda farklı etkisi bulunduğu söylenebilir.

0-2 yaş aralığındaki çocukların dünyaları oldukça kısıtlı bir alanda ailelerin çocuklara gösterdikleri nesne ve şekiller kadardır. Bu yaş aralığındaki çocuk kitaplarının ya tamamen resimli olması ya da çok az yazılı olması gerekmektedir. Çünkü çocuk bu yaşlarda henüz uzun cümleleri ve hikâyeli anlatımı algılayamaz, ancak resimler ile gerçekte gördükleri cisim ve şekiller arasında bir bağ kurabilirler. Çocuğa gösterilen resimler sayesinde, çocuk yeni kelimeler öğrenir. Dolayısıyla çocuğun dil gelişimine ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlanmış olmaktadır (Taşcı, 2019, s. 26).

2-6 yaş arasındaki çocukların edebi eserlerinde hikâyeler kullanılmaya başlanır ve çocuğun karmaşık ve uzun cümleler kurmasına katkı sağlayarak okul dönemine hazırlanmasında etkili olmaktadır. Bu dönemde kendilerine okunmuş kısa bir hikâyeyi çocuk tekrar eder ve kendilerine yerine getirilmesi söylenen iki üç işlemi gerçekleştirebilirler (Sever, 2007, s. 41). Genellikle 7 yaşında başlayan ilköğretim ile, çocuk okuma yazma öğrenir. Çevresi genişleyen çocuk, kitap unsurlarının da yardımıyla farklı kişiler ve yerler keşfederek sosyalleşmeye başlarlar.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada literatür doğrultusunda çocuk edebiyatı ürünlerinin seçiminde çocuğa görelilik ilkesi incelenmiştir. Çocuk ve çocuğa görelilik kavramına bakıldığında öncelikli olarak bireylere, erken çocukluktan başlayarak kitap seçimi yapılırken özverili ve dikkatli davranılması gerekmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin, çocuk ve okul kütüphanecilerinin çocuğa kitap seçerken son derece dikkatli davranması gerekmektedir. Bu seçim sırasında seçim yapacak kişinin çocuk edebiyatı ürününde yer alan dış yapı unsurlarını bilinçli bir şekilde kontrol etmesi önemlidir. Çocuk kitabı seçiminde dış yapı unsurlarına bakıldığında genellikle kitabın hacmi, ağırlığı, çocuğa uygunluk düzeyi gibi özelliklere dikkat edilmelidir. Aynı zamanda seçilen kitabın kâğıt kalitesi, çocuğun göz sağlığı açısından uygun olup olmaması vb. tüm inceliklere de dikkat edilmelidir.

Ebeveynlerin, çocuk ve okul kütüphanecilerinin çocuk edebiyatı ürünününü seçerken dış yapı unsurlarının yanı sıra tema, karakter özellikleri, dil ve anlatım özellikleri gibi iç yapı unsurlarına da dikkat etmeleri gerekmektedir. Çocuk için çocuk edebiyatı ürününün seçiminde tüm bu unsurlara dikkat edilmesi durumunda, çocukta okuma eylemine karşı ilginin uyanması ve okuma isteğinin artması beklenmektedir. Tüm bu unsurlar dikkate alındığında, seçilen çocuk edebiyatı ürünü ile çocukta yeni hayal dünyası kapılarının açılacağı, çocukta yeni çağrışımlar uyandırması ile beraber çocuğun yorum yeteneği gibi pek çok durumda çocuğun gelişim göstereceği düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akaroğlu, G. ve Kuduz, B. (2022). Çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin 3-4 yaş çocukları için çocuğa uygunluk ilkesi doğrultusunda seçtikleri kitapların seçilen yaş grubu tarafından değerlendirilmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 90, 247-265. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71356/1147113>
- Aksaçlıoğlu, A. G. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 3-28. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48939/624269>
- Arslan, G. ve Kargin, T. (2021). Öğretmenlerin kitap önerisinde kullandıkları ölçütlerin çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 35(4), 567-588. <https://doi.org/10.24146/tk.992025>
- Aydın, İ., Öksüz, A. ve Çelebi, A. (2021). Çocuk kitaplarında yansıma, ikileme ve pekiştirme sözcük görünümleri. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 923-945. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.939363>
- Ayyıldız, M., Bozkurt, Ü. ve Canlı, S. (2006). Okuma kültürü üzerine bir araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169), 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36938/422342>
- Çolaklar, H. (2019). Bartın il halk kütüphanesindeki okul öncesi dönem çocuk kitaplarının dış yapı ölçütleri: yazım, dil, biçim ve içerik özelliklerine göre değerlendirilmesi. *Bilgi Yönetimi*, 2(2), 145-168. <https://doi.org/10.33721/by.643555>
- Demircan, C. (2014). Tübitak çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12-27. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17390/181750>
- Erden, M. ve Akman, Y. (2002). *Gelişim ve öğrenme* (14. Baskı). Arkadaş Yayınevi.
- Gençer, G. (2021). “Küçük Kara Balık” ve “Bilenler Bilmeyenlere Anlatsın” çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Türkçe Öğretimi Özel Sayısı, 1-13. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ukmead/issue/64998/936660>
- Gönen, M. ve Güler, T. (2011). The environment and its place in children’s picture story books. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3633-3639. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.347>
- Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö. ve Katrancı, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının fiziksel, içerik ve resimleme özellikleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 258-272. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36171/406685>
- Güleç, H. ve Gönen, M. (1997). 1974-1993 yılları arasında Türkçe basılmış olan resimli öykü kitaplarının resimlendirilme ve fiziksel özellikleri yönünden incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 11(1), 42-53. <http://www.tk.org.tr/index.php/tk/article/view/977>
- Güleryüz, H. (2003). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Pegem-A Yayıncılık.
- Hakkoymaz, S. (2022). Mavisel Yener’in çocuk kitaplarının etkili iletişim becerilerine göre incelenmesi. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 121-132. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.966475>
- Hakkoymaz, S. ve Tanju Aslışen, E. (2022). Çocuk kütüphanecilerinin resimli kitap seçme kriterlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 11(4), 1547-1572. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/73952/1221101>
- Karaca, G. ve Temizyürek, F. (2017). Sevim Ak’ın öykülerinin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 177-195. <https://doi.org/10.14686/buefad.263572>

- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. (T. Şimşek, Ed.) *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* içinde (ss. 77-125). Grafiker Yayınları. https://www.academia.edu/7441000/%C3%87ocuk_Edebiyat%C4%B1_Metinlerinde_Bulunmas%C4%B1_Gereken_%C3%96zellikler
- Körükçü, Ö. (2012). Okul öncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 243-254. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.319461>
- Samancı, O. ve Uçan, Z. (2017). Çocuklarda sosyal beceri eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 281-288. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/35347/425790>
- Samur, A. Ö. ve Çiftçi, Y. (2019). Ailelerin nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerini seçebilme yetkinlikleri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 327-354. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/igdirsosbilder/issue/66824/1045182>
- Sever, S. (2007). *Çocuk ve edebiyat* (3. Baskı). Kök Yayıncılık.
- Taşçı, E. (2019). *0-36 ay çocuklara yönelik resimli çocuk kitaplarının bir analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Tekşan, K. ve Çelenk, B. (2018). Altun Işık ve Kızılelma kitaplarındaki masalların çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 327-338. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odusobiad/issue/38639/399769>
- Türk Dil Kurumu. (2022a). *Güncel Türkçe sözlük*. 15 Mart 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2022b). *Güncel Türkçe sözlük*. 15 Mart 2023 tarihinde. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Topal, A. (2008). *Çocuk gelişim dönemi ve özellikleri*. https://www.tavsiyeyorum.com/makale_1870.htm
- Ulusoy, A., Güngör, A. A., Akyol, A. K., Subaşı, G., Ünver, G., ve Koç, G. E. (2007). *Eğitim psikolojisi*. Anı yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2021). *Çocuk edebiyatı. Bülent Yılmaz'a ait 2020-21 Bahar Yarıyılı ders notları (3 sayfa, sunum)*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Yiğitbaşı, K. G. (2018). *Çocuk yayınları ve dışı açılım*. Çizgi Kitabevi.